

Gamle nord- og vestjyske tekstiler

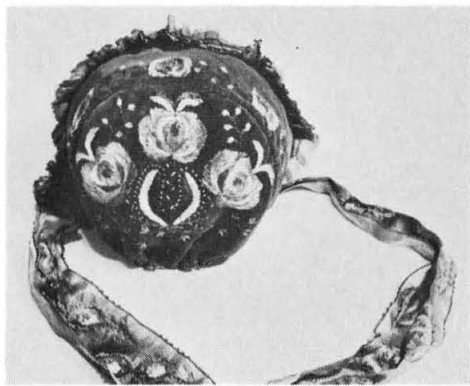
DANMARKS FOLKEIGE BRODERIER

UDSTILLING PÅ NORDJYLLANDS KUNSTMUSEUM

På Aalborgegnen var der en væv, om ikke i hvert eneste hjem, så dog så ofte, at alle kunne skaffe sig det fornødne hjemmegjorte stof til deres tøj og til sengens opredning. Det, der var overleveret af disse ting, bærer sit præg deraf: hele kjoler, skørter, mandsveste og trøjer af hvergarnsstoffer med enkel vævbinding, mønstrede med ofte meget farvestrålende borter. Enkelte af dem fra 1700-årene, de fleste fra 1800-årene. Det samme gælder sengetøjet: olmerdugsdyner med brede tværborter i kraftige kulører på ensfarvet bund. Iblandt dem skelnes enkelte vadmelsdyner med jævne blå-hvide striber. Det var vel egnens underdyner, for der kendes næppe de ellers i Danmark så sædvanlige linnede underdyner med blå borter på langs. Det angiver, at egnen ligger på grænsen mellem på den ene side det frodige og velstående Østjylland, hvor hørren lige så vel hørte med til tøjfremstillingen som ulden, på den anden side de vest- og nordjyske egne, hvor ulden siden gammel tid har været næsten enerådende. Ser vi videre på lagnerne, kommer det samme til udtryk: et par uldne med enkel tungekant var den slags, der brugtes i den stærkeste vinterkulde. Men lærredslagener har også været almindeligt i brug, og en stribe af dem viser, hvor smukt de er blevet forsynet med navnemærkninger i korssting: små pyntelige syarbejder, som er udtryk for den omhu og glæde, kvinder har lagt i deres udstyr. Det var daglige brugsgenstande, men indebar samtidig en værdi som kapital, og dette ansporede til at lægge det store arbejde i udførelsen. Ikke mindre fremgår dette af et par pudevår, der vel ligesom lagnerne er blevet til i første del af 1800-årene. De er syet som poser af lærred, der i bunden er forsynet med mellemværk af grove hjemmegjorte kniplinger. Et pudevår fra egnen har i stedet et fileret mellemværk. I alle tilfælde har disse mellemværk med deres gennembrudte mønstre taget sig pragtfuldt ud,

når de blev trukket over en af de uldne hovedpuder med en rød bort for enden, idet de skulle ses af den, som sad i stuen. Sengen redt op så overdådigt som muligt med dyner og lagner var stuens mest præsenterbare møbel og skulle bedst muligt vise hjemmets formåenhed. Selve sengestederne var på denne egn i reglen fasttømrede ved stuens ene langvæg og med åbninger, der ofte var forsynet med låger mod stuen, men som også kunne være dækket af sengeforhæng. Ejendommeligt nok er disse næsten ikke bevaret, ikke kendt i hvert tilfælde, og det er derfor værd at bemærke et par eksempler, der er kommet tilveje ved udstillingen. De er af købt stof, og man må tro, at de i sin tid har været ret så værdsatte. Det går til stadighed igen i skildringer fra 1700- og 1800-årene af Aalborg-egnens folkeliv, at kvinderne gerne har villet købe hos de omvandrende kræmmere, og de bevarede klædningsstykker giver mangfoldige eksempler på, hvad der er kommet ud af disse handeler. Dels hele kjoler lige fra 1700 årenes sidste årtier og fremefter, dels de franske sjaler, der var det eftertragtede overtøj for kvinder omkring midten af 1800-årene og en rigdom af mindre tørklæder som tilbehør enten om skuldrene eller over det stadselige hovedtøj.

Kvindehue af grønt fløjel med silkebroderi og silkebånd. Fra Terndrup omkring 1850.

Dette bestod af en hue, med et tilbehør af korsklæde og vinger, lidt forskelligt i form og betegnelser fra tid til anden. Huerne kan være af silkebrocade, som det var moderne i tiden henimod 1800, og med tilbehør af hvide, smukt pibede tønderkniplinger. Særligt glædeligt ved den aktuelle udstilling er det imidlertid, at der tillige er kommet en del hovedtøjer tilveje, hvortil huerne er af silkestof med silkebroderede blomsterbuketter på nakkestykket, samt korsklæder og lignende med tylstrækning eller anden form for tylsbroderi. Hovedtøjer af denne art har været ganske almindelige i mange andre egne, og for eksempel i særpræget og rig udførelse på Randers-egnen, men har hidtil ikke været særligt kendte fra Himmerland. Omend vævning har været en vigtig beskæftigelse på egnen, er der dog også blevet nogen tid til at give sig af med nål og tråd. De købte materialer var yndede, men de hjemmegjorte broderede ting blev dog ikke ringere agtet, og det med rette, for derved blev der mulighed for at give dem et personligt og lokalt præg. Til udsmykning på sengelinnedet hentede man motiver på lærekludene. Den ældste er så gammel som fra 1725, om trent den ældste genstand på udstillingen. Kun et lagen, der dog næppe er fra bondemilieu, kan overgå denne med sit påsyede årstal 1690. Fra dette gamle eksempel går det jævnt fremad indtil slutningen af forrige århundrede, ja nogle næsten udelukkende med prøver på syning af linned er fra den første tid efter 1900. Karakteristisk for de ældre klude er det vel, at de gerne giver indtryk af først og fremmest at være mønstersamlinger, omend der kan være prøver på forskellige slags broderi på samme stykke. Når vi kommer lidt op i 1800-årene, bliver det lettere at finde eksempler på, at samme pige har syet en mønsterklud og desuden andre klude, med blandt andet prøver på kunststopning i vævemønstre. Denne

type ses der nogle gode eksempler på i udstillingen. Som fælles for alle de ældre klude må det være, at de i ringe grad er resultater af en elementær oplæring i syning sådan som de yngre fra omkring 1900. En sådan undervisning var ikke nødvendig i tiden før symaskinens opfindelse omkring 1850. De ældre læreklude er i langt højere

Ungpigekjole af blåt ternet hvergarn. Fra Kongerslev, 1850'erne.

grad udtryk for oplæring i finere syning. De ældste klude er næppe syet i bondehjem. Nogle få stykker fra omkring 1840 af hjemmevævet lærred og med rød-blå korssting af bomuldstråd er vel af den type, der tidligst kan være syet blandt bondepiger. Senere hen blev der også i stor udstrækning tale om stramaj og uldgarn. Mønstrene blev da ofte hentet fra små trykte mønsterbøger, som indførtes fra Tyskland og oversvømmede hele det danske marked. Men indimellem disse finder man stadig religiøse motiver og navnemærkninger af de tidligere kendte typer. Meget på udstillingen kunne med lige så stor vægt gøre krav på omtale, men det, som her er nævnt, får dog stå som udtryk for nordjysk folkekultur, når talen er om tøj. Væverhjemmet kom til at danne forudsætningen for digteren af »Himmerlandshistorier«, og fra disse vil man kende egnens stoute bønder. På broderiets område skaffer udstillingen nu materiale til belysning af en hidtil så godt som ukendt del af folkekunsten. Det føjer sig ind i billedet af dansk bondebroderi som helhed, og giver egnen sin plads, muligvis ikke så fremtrædende som enkelte andre steder, hvor syningen kan være ganske overdådig, men med sit eget stærke præg.

Hanne Frøsig Dalgaard

Andersen, Ellen: Danske Bønders Klædedragt, Kbh. 1960.

Lorenzen, Erna: Kvindehue i Østjylland, Årbogen for Købstadsmuseet, »Den gamle By«, 1971, side 17-56.

Danmarks Folkelige Broderier, som blev stiftet i 1954 på initiativ af Ellen Villemoes Andersen, har som formål:

1. At registrere gamle danske folkelige broderier og andre tekstiler og brugsgenstande i tilknytning hertil, som findes i privateje.

2. At udbrede kendskab til og interesse for disse ting.

3. At søge dem bevaret og nyttiggjort som en teknisk og kunstnerisk inspirationskilde for nutiden.

Indtil 1872 har Danmarks Folkelige Broderier afholdt ca. 100 lokaludstillinger og 6 landsdelsudstillinger, hvorved ca. 30.000 arbejder er blevet katalogiseret. Nationalmuseet har affotograferet en stor del af de indsamlede ting, og disse billeder er nu tilgængelige for studier på museets 3. afdeling. Selve indsamlings- og udstillingsarbejdet er sket ved frivillig indsats fra tusinder af mennesker.

Et bredt udsnit af organisationer i oplysningens tjeneste står sammen om arbejdet, men der er behov for flere interesserede medlemmer, hvis støtte vil være af stor værdi for den fremtidige virksomhed.

Som medlemmer af Danmarks Folkelige Broderier optages: Skoler, foreninger, organisationer og institutioner som A-medlemmer med stemmeret på repræsentantskabsmøder. Kontingent p. t. 150 kr. årligt. Enkeltpersoner som B-medlemmer uden stemmeret, men med ret til at stille forslag på repræsentantskabsmøder. Kontingent p. t. 35 kr. årligt.

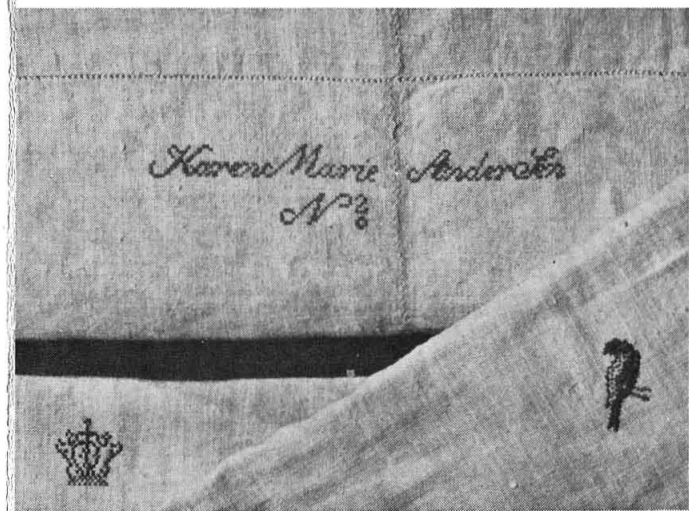
Alle medlemmer orienteres om udstillinger og får årligt tilsendt et antal mønsterark udarbejdet af Mønstertjenesten – eller publikationer med beskrivelse af karakteristiske egnsbroderier m. m.

Hidtil er der udsendt ca. 115 mønsterark og følgende publikationer: »Folkelige Broderier i Privateje«, »Tylsbroderier« – særtryk af »Arv og Eje«, »Lidt om håndklæder« – særtryk af »Bud-

stikken«. »Traditioner i fynsk almuebroderi« – særtryk af »Fynske Minder«. »Strikkemønstre i strikkede dragtdele – især hos dansk bondestand«. »Kvindehue i Østjylland«. Desuden kataloger fra udstillingerne.

Af lysbilledserier med teksthæfter kan følgende lejes eller købes: »Hedeboegnen«. »Lolland-Falster«. »Fyn«. »Sønderjylland«. Nærmere oplysninger om disse ting kan fås ved henvendelse til: Mønstertjenesten v/ fru Gudrun Andresen, Engelsholm, 7182 Bredsten. Yderligere oplysninger, samt foreningens vedtægter, sendes gerne ved skriftlig henvendelse til: Danmarks Folkelige Broderier, Sekretariatet, Ny-marksvænget 6, 4000 Roskilde. Samme adresse modtager meget gerne Deres indmeldelse.

Arbejdsudvalget
Gudrun Andresen, Engelsholm
Hanne Frøsig, Nationalmuseet
Gudrun Winther Pedersen, Møn
Charlotte Rud, Kerteminde
Hanne Vedel, Aabenraa
Gertie Wandel, København

Et par hørlærredslagener, mærket med ejerindens navn samt nummer i hendes udstyr. Fra Støvring omkring 1850.

Udstillingen har modtaget bidrag og støtte af

Nordjyllands Kunstmuseum
Aalborg kommune
Arden kommune
Nibe kommune
Sejlfjord kommune
Aabybro kommune
Sparekassen Himmerland, Års
Sparekassen Nordjylland,
Gudumholm afd.
Sparekassen Farsø
Hals Spare- og Lånekasse
Løgstør By og Omegns Sparekasse
Ranum By og Omegns Sparekasse
Banken for Års og Omegn
Vodskov bank
Andelsbanken, Aalborg
Sammenslutningen »Nålen«, Aalborg
Nørresundby og Omegns Folkedansere
De Danske Husmoderforeninger, kreds 8
Aalborg Amts Landboforening
Aalborg Amts Husmandsforening
Hobro Husmandskreds
husholdningsudvalg
Hobro Landboforenings
husholdningsudvalg
Gandrup Husmoderkreds
Stæ-V. Hassing husmoderkreds
Suldrup husmoderkreds
Ulsted husmoderkreds

Der er til udstillingen indkommet
ca. 3000 arbejder udlånt fra
ca. 350 hjem.

Når man har haft en spændende oplevelse, har man umiddelbart lyst til at takke for, at man har fået del i denne. Sådan er det gået indsamlerne og det lokale arbejdsudvalg for denne udstilling. Det er derfor min opgave her ganske kort at give udtryk for, at vi er glade for, at Landsforeningen Danmarks folkelige Broderier satte os i gang med denne lidt slidsomme, men meget inspirerende registrering af gamle tekstiler i det tidligere Aalborg amt. Vi er blevet klogere undervejs, vi har fundet gode venner, og vort kendskab til den egn, vi bor i og holder af, er blevet langt bedre.

At Nordjyllands Kunstmuseum lige fra den første henvendelse straks tog positivt på sagen var en stor glæde. Vi er stolte af, at udstillingen foregår i dette smukke museum, den bedste ramme, man kunne forestille sig om de gamle håndarbejder. Tak til Kunstmuseet for den enestående støtte og hjælpsomhed, vi har mødt. Der har ikke været det problem, man ikke beredvilligt har hjulpet os med at løse på bedste måde. Til pressen og regionalradioen skal der

rettes en tak for den værdifulde orientering om indsamlingen af de gamle broderier; uden denne hjælp, som var med til at skabe den store interesse, havde vi ikke nået det mål, som nu er nået. Vort arbejde er virkelig blevet befordret gennem dette.

For økonomisk bistand takker vi den brede kreds, som er nævnt i dette katalog, samt en del mennesker, der har arbejdet helt eller delvis gratis for os.

En tak også til de eksperter, der har delagtiggjort os i deres faglige viden. Det er altid inspirerende at møde mennesker, der er i besiddelse af en sådan, så vi kan mødes i en fælles glæde over gamle dages håndværksmæssige kunsten og store skønhedsglæde.

Sidst, men ikke mindst, en stor tak fra alle os, der har stået sammen om denne udstilling, til de mange hjem, der har lånt os deres smukke og værdifulde ting. Vi har ofte følt, at vi lånte nogle af hjemmenes kæreste ejendele og takker for al tillid og hjælpsomhed.

På indsamlernes og det lokale arbejdsudvalgs vegne

Kirsten Tange Jørgensen

Kristentøj med hue, af vinrødsilkedamask og med besætning af sølvkniplinger, glasperler m. m. På bagsiden malet indisk bomuldsstof. Fra Haverslev, antagelig omkring 1750.

